

УДК 329:316.32(477)«1923/1939»

Ставлення української лівиці Галичини до інституцій церкви та релігії (кінець XIX ст. – перша третина XX ст.)

І.І. БЕГЕЙ

Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, м. Львів, E-mail: bezej@i.ua

Авторське резюме

У статті охарактеризовано ставлення українських лівих партій до церкви та релігії наприкінці XIX ст. – першої третини XX ст. Українська лівиця в Галичині – це особливий феномен українського руху в зазначений період. Вона істотно відрізнялася від подібного політичного табору на Наддніпрянщині. Передусім, вона швидше оформилася організаційно, ґрунтовніше використовувала у політичній практиці європейські традиції лівого руху, виразно визначала соборницькі прагнення українців. Водночас лівим Галичини і Наддніпрянщини були притаманні виступи за збільшення рівня соціальної справедливості, політичного, релігійного, національного рівноправ'я, демократизацію виборчого права тощо.

Наприкінці XIX століття партії лівого спектра пережили період ідеологічного становлення, пошуку базових векторів діяльності. Вони різнилися чисельністю, ідеологією, національним складом, територією, на яку поширювали діяльність. Саме у цей період українська лівиця Галичини виробила власні погляди щодо релігії та церкви, що відображено у партійних програмах, теоретичній спадщині визначних представників соціалістичних та комуністичних партій.

У міжвоєнний період XX ст. представники лівих політичних партій Західної України надалі критично і негативно ставилися до інституту церкви і релігії, проте, зважаючи на високу релігійність місцевого населення, були змушені адаптувати програмні принципи до реалій часу. У цей період існували також суттєві відмінності між соціалістами і комуністами. Перші критикували релігійні догми виходячи з національних принципів (критика «польського костелу», угодовства окремих греко-католицьких єпископів тощо), другі керувалися працями класиків марксизму-ленінізму, які взагалі заперечували необхідність релігійності суспільства.

© І.І. Береґ, 2015

У статті відзначено, що найнепримиреннішу позицію до церкви та релігії займали представники комуністичних сил, які, здебільшого, сповідували атеїстичні переконання, боролися за поглиблення марксистського світогляду серед населення регіону. Незважаючи на те, що декларативно комуністи проголошували релігію приватною справою, наголошували, що кожен повинен бути цілком вільний у тому, щоб сповідувати яку завгодно релігію або не визнавати ніякої релігії, на практиці члени КПСГ, КПЗУ боролися за поширення атеїстичного світогляду. Висока релігійність населення Західної України, незначні впливи комуністичних сил на суспільно-політичні процеси не дозволили КПЗУ, Сель-Робу реалізувати програмні положення у церковно-релігійній сфері. До того ж, церква також поборювала поширення комуністичних ідей у Галичині.

Розглянуто ставлення соціалістів до церкви та релігії. Зауважено, що загалом, незважаючи на своє попівське походження, представники радикалів та соціал-демократів ставилися до духовенства доволі критично. Останні, зокрема, вважали церкву «найбільшим, натуральним ворогом всякої вільної думки, поступу». Соціал-демократи звинувачували церкву у «придушенні національних почуттів» не лише галицького люду загалом, а й молодого патріотичного духовенства. У міжвоєнний період ХХ ст. соціал-демократи підпали під вплив комуністичних ідей, що вплинуло на зміну ідеологічної платформи партії у церковно-релігійному питанні. Радикали у своїй практичній діяльності використовували теоретичні напрацювання І. Франка, який гостро критикував галицьке духовенство. Проте УРП дистанціювалася від церковної проблематики, наголошуючи, що її електорат сам вибиратиме як ставитися до церковних інституцій та загалом релігії. Соціалістично-радикальна партія продовжила лінію УРП, проте трансформувала національно-культурну програму до вимог часу. Перебуваючи в умовах політичної системи Другої Речі Посполитої, УСРП розглядала церкву як один із засобів національного усвідомлення населення, виступала проти ліквідації православних храмів, збільшення церковного землеволодіння, наголошувала на необхідності відокремлення церкви від держави.

Попри, інколи, відверто помилкові судження, теоретична спадщина і практична діяльність української лівиці Галичини від кінця ХІХ і в першій третині ХХ століття у церковно-релігійній сфері залишаються актуальними і повчальними.

Ключові слова: українська лівиця, церква, релігія, Галичина, партійна програма, ідеологія.

Attitude of ukrainian left Galicia institutions to church and religion (late nineteenth century – the first third of the twentieth century)

I.I. BEGEJ

Lviv institute of banking the University of banking of the National Bank of Ukraine, Lviv, Ukraine,
E-mail: begej@i.ua

Abstract

The article described the attitude of Ukrainian leftist parties to church and religion in the late nineteenth century – the first third of the twentieth century. Ukrainian Galicia left hand – is a special phenomenon of the Ukrainian movement in this period. It is significantly different from similar political camp on the Dnieper. First, it soon took shape organizationally, thoroughly used in political practice European traditions left movement, clearly defined Ukrainian aspirations. At the same time left Galicia and Dnieper been characterized by an increase in performance of social justice, political, religious, national equality, democratization of the electoral law so on.

In the late nineteenth century left-wing parties experienced a period of ideological formation, search of basic vectors. They varied size, ideology, ethnic composition, the territory in which the distributed activities. During this period Ukrainian Galicia left hand has made his views on religion and the church, which is reflected in the party programs, theoretical heritage of outstanding representatives of socialist and communist parties.

In the interwar period of the twentieth century. representatives of leftist political parties of Western Ukraine further critical and negative attitude to the institution of the church and religion, however, given the high religiosity local population had to adapt software principles to the realities of the time. During this period there were also significant differences between the Socialists and the Communists. The first criticized religious dogma based on national principles (criticism «Polish Church» compromise some Greek Catholic bishops, etc.), the latter guided the works of classics of Marxism-Leninism, which denied the need for religion in general society.

The article noted that position to the churches and religious representatives held communist forces, mostly professed atheist beliefs, fought for the deepening of Marxist ideology among the population of the region. Despite the fact that declarative Communists proclaimed religion a private matter, emphasized that everyone should be entirely free in order to manifest religion or anything that does not recognize any religion, in practice, members KPSH, CPWU fought for spreading the atheistic worldview. High religiosity of the population of Western Ukraine, minor impacts communist forces in the socio-political processes have not allowed CPWU, Sel-Rob implement the program positions in the church and the religious sphere. Moreover, the Church also poboryuvava spread of Communism in Galicia.

Socialists considered attitude to church and religion. Noted that in general, despite his priestly descent, representatives of radicals and social democrats were quite critical of the clergy. The latter, in particular, con-

sidered the church «the largest natural enemy of all free thought, progress.» The Social Democrats accused the church of «suppressing the national feelings» not only Galician people in general but young clergy. In the interwar period of the twentieth century. Social Democrats exposed to communist ideas that influenced the change in the ideological platform of the party in the church and religious issue. Radicals in their practice using theoretical work Franko, who sharply criticized the Galician clergy. However, PSA dystantsionovalasya of church issues, stressing that its electorate itself selects how to treat religious institutions and religion in general. Socialist-Radical Party continued line PSA, but has transformed national-cultural program to the requirements of the time. While in terms of the political system of the Second Commonwealth, MSzMP church considered as a means of national osvidomlenya population opposed the elimination of Orthodox churches, an increase of church land ownership, emphasized the need for separation of church and state.

Nevertheless, sometimes, frankly erroneous judgment, theoretical and practical heritage activities Ukrainian Galicia from the left end of the XIX i in the first third of the twentieth century church religious sphere remain valid and instructive.

Key words: ukrainian left, church, religion, Galicia, party program, ideology.

Постановка проблеми. Наприкінці XIX – першій третині XX ст. значний вплив на українське національно-культурне життя в Галичині справляла церква. Зважаючи на цей чинник, соціалістичні та комуністичні сили краю, які боролися за електорат з польськими та українськими політичними партіями, були змушені визначитися як із ставленням до Греко-католицької (ГКЦ) та Римо-католицької церков (РКЦ), так і релігії загалом. Проте, якщо комуністи (Комуністична партія Східної Галичини (КПСГ), Комуністична партія Західної України (КПЗУ), Сель-Роб та ін.) негативно ставилися до релігій та політичних партій «клерикального характеру», то представники соціалістичних сил (Українська радикальна партія – Українська соціалістично-радикальна партія (УРП-УСРП), Українська соціал-демократична партія (УСДП) та ін.) відзначали, що не виступають проти релігії, церковних установ, церковних обрядів, однак боролися проти «надживання тих установ і обрядів до визискування, обдирання і огуманювання народу».

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема розглядалася українськими та польськими дослідниками у руслі значно ширших проблем. У працях громадсько-політичних діячів кінця XIX – першої третини XX ст., членів УРП-УСРП К. Коберського «За єдність у трудовому народі» [14, 15], а також І. Макуха [21], М. Стахіва [18, 19, 20] накреслено перспективи поширення соціалістичних ідей серед українців краю, визначено базові принципи у ставленні партії до Церкви та релігії.

Сучасні українські дослідники – Л. Зашкільняк [12], О. Красівський [16], І. Васюта [5], М. Швагуляк [28] та ін. заповнили окремі фрагменти досліджуваної теми, проте не зосереджували особливої уваги на комплексі досліджуваних проблем. Польські науковці (З. Запоровський [36], Ч. Бжоза [30], В. Мендзєцький [32], М. Шуміло [33], Р. Томчик [34] та ін.) намагалися охарактеризувати складні взаємини представників української лівиці із церковними інституціями, політичними партіями «клерикального спрямування» тощо.

Метою дослідження є аналіз програмних

положень та теоретичної спадщини представників української лівиці, в яких відображено ставлення до Церкви та релігії.

Виклад основного матеріалу. Уже перша програма Соціал-демократичної робітничої партії Австрії (СДРПА), утвореної 1 січня 1889 року, «Декларація про принципи», лаконічно декларувала «відокремлення церкви від держави» [11, с.69]. Галицька робітничка партія (ГРП), будучи автономною секцією у складі партії, також підтримала платформу австрійських соціалістів. Зокрема ГРП, а згодом і Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії (СДПГС) пропонували оголосити релігію приватною справою [11, с.69]. Не приділяла особливої уваги релігії й Польська партія соціалістична (ППС).

Загалом, незважаючи на своє попівське походження, представники лівиці ставилися до духовенства досить критично. Вони вважали, що воно – «найбільший, натуральний ворог всякої вільної думки, поступу і т. д.» [1]. Характеризуючи духовенство Галичини першої половини XIX століття, соціал-демократи звинувачували його у придушенні національних почуттів не лише галицького люду загалом, а й молодого патріотичного духовенства, зокрема М. Шашкевича та його товаришів [3]. Кінець 60-х – 70-ті роки XIX століття вони називали періодом попівської діяльності «над народом». Тоді виступає на арену їхній представник І. Наумович, а між селянами шириться його «Наука»... – «накликування мужиків до сліпого послуху і вірності попівству» [2].

З виникненням прошарку інтелігенції духовенство почало з нею мовну боротьбу, стало на захист уживання «церковного макаронізму». Програвши її, певна його частина стала на москвофільські позиції. Усе ж духовенству вдалося до кінця XIX століття утримувати під своїм «просто давлячим впливом» національне життя української суспільності в Галичині, домогтися його цілковитої клерикалізації «у всіх його напрямках: і політичним, і економічним, і культурним... Все стало на службу йому – і політичні партії, і економічні, і просвіта інституції і все береже його поваги, авторитету

і – його інтересів» [1]. Водночас, намагаючись бути об'єктивним, Ю. Бачинський визнає, що наприкінці XIX століття духовенство починає українститися, стає соціальною базою для відтворення зі свого середовища національно свідомих священників і світських інтелігентів, і «робить для народу далеко більше як духовенство по многих інших краях: в усякім разі серед нашого духовенства було і є дуже много людей, котрі для добра нашого мужика, для его просвіти усвідомлення і піднесення певно не менче заслужили ся, як радикали, а без порівняння більше, як польські і жидівські соціалісти і демократи, для котрих руський мужик – Гекуба» [29, с.5–6].

Радикали, зокрема, неодноразово покликалися на праці І. Франка. Каменяр саркастично відзначав: «Погляньмо докладно! В що вірить наш народ? Скажете: він вірить в Бога. Певна річ, але не менше певна також, що вірить і в чорта... і в чари в відьми і в хмарників та ворожок, і що низька, поганська віра є у нього властивою, практичною вірою, тобто тою, котра знаходить застосування в тисячних випадках практичного життя...» [26, с.4].

З цих причин, відзначали радикали, партія «яко політична хлопська партія не вдається в релігійні справи, значить не виступає ані проти релігії ані за нею, полишаючи справу релігійного виховання тим, котрі до цього з уряду приставлені» [26, с.4]. Проте радикали не зрікалися права «від часу до часу» сказати тим релігійним представникам «правду в очі», коли вони замість того, щоб виховувати народ «в правдивій релігійності, впоюють в нього ненависть, погорду та ворогування до інших, найбільших братів за те тільки, що ті держаться іншої політики, ніж панотчик» [26, с.4].

Більше того, зазначали члени партії, «радикали ніколи не виступають і не виступали ані проти віри в Бога, ані проти жадної основи правдивої релігійності» [26, с.4]. Навпаки, до всіх релігійних людей (чесних і не фарисеїв) радикали мали глибоке «пошанування», тим більше, що таких людей було небагато. Також радикали не виступають проти головних церковних установ, церковних обрядів, а тільки борються проти «надуживання тих установ і обрядів до визискування, обдирання і отуманювання народа».

Радикали критикували опонентів, які невірною трактували їхню релігійну програму. Вони відзначали, що коли вірити більшості тогочасної української преси, то створення партії було найбільшим нещастям «для нашої галицької України за останніх 30 літ». Нещастя, на думку опонентів, полягало в тому, що ця УРП завела «роздвоєння між селянством і отцями духовними і через те підкопала головну основу українського народного розвою». Більше того, радикали почали «юдити» український народ проти духовенства, церкви і тим вони долучи-

лися до «винародовлення» українців, оскільки українська народність «найсильніше опирається на церкві, а церква стоїть на нашім патріотичнім духовенстві» [26, с.4].

Радикали звинувачували українське духовенство, яке повірило опонентам партії («отим балаканням») і визнало радикалів своїми найгіршими ворогами й «виповіло їм війну не на життя, а на смерть» [25, с.4]. У підсумку члени УРП постали «в очах наших попів якимись татарами, песиголовцями, що грозяться з'їсти все попівське насіння з корінням». Радикали наголошували, що про небезпеку радикального «нашествія» говорить у приватних товариствах («при картах і при вині»), на вічах, церковних проповідях тощо [25, с.4].

Навіть якщо би це було правдою («радикали бунтують народ проти попів»), відзначали симпатичні і члени партії, це ще не означало, що УРП виступає проти церкви. «Чи попи самі є церква?», – запитували представники партії. «Ні, вони є тільки слуги церкви, а церква – то є всі вірні, отже, і ті самі радикали», – відзначали вони. УРП була змушена констатувати, що більшість священнослужителів «самі ні в що не вірять» і самі живуть «без релігії в душі, кормляться тільки голим обрядом» [25, с.4].

У такій ситуації радикали мали тільки одну дорогу – книжки й газети, прилюдне слово. «Тай тут радикали не ставили відразу питання в цілім його об'ємі, а обмежилися головню на тім, що в своїх виданнях давали голос самим селянам виявляти свої кривди, – відзначали вони. – Це був перший і найтяжчий гріх радикалів, котрого попівство їм не дарує. Як то, той хлоп, котрого воно будцімто відвоювало від польського шляхтича, котрий досі був будцімто такий послушний і покірний і так тиснувся цілувати руки панотчикам, раптом у газетах підносить голос проти тих панотчиків! Це було щось страшне, нечуване, болюче, щось таке, як для польської шляхти розбір Польщі» [25, с.4].

Утворення УСРП не змінило ставлення партії до релігії та церкви. Проте основна критика партії була перенесена на РКЦ. Проте соціалісти-радикали знову ж таки констатували, що негативно ставляться не до релігії («до віри ми цілком не мішаємося»), а до церкви («вона сили і впливів, які на протязі віків досталися їм навіть не самим їх трудом, не повертає у користь народу»). На початку 1920-х років, вважали радикали, церква і духовенство повинні би «на змінених підставах» стати до праці – побудови нової України [10, с.3].

Соціалісти-радикали констатували, що вважають релігію приватною справою людей («як хто собі вірить – хай і вірить»). Однак, переконували представники лівих, не можна нічого не говорити, коли помітні наслідки такого релігійного «роз'єднання» людей та коли стає зрозуміло, що таке «роз'єднання» використо-

вують вороги з політичною метою. У підсумку українське селянство бореться за дрібниці, які «в житті щоденному не уявляють ніякої вартості», проте забуває про значно важливіші справи, за які «справді варто постояти і боротися» [24, с.6].

Відзначаючи надзвичайно важливе значення релігії для культурного розвитку українських земель, ідеолог УРП М. Стахів наголосив, що «її вплив на розвиток нашого національного життя не у всім і не завжди був позитивним» [18, с.2]. Політик відзначав недоліки греко-католицької церкви, її вплив на суспільно-політичні процеси у новітній період історії України, показав «усю шкідливість» взаємозв'язку «політика – церква – релігія» для українського громадянства [9]. «Усі ті від'ємні наслідки, розуміється, не дотикаються морально-релігійної науки Ісуса і не впливають з неї, а є вони чисто суспільними явищами старої візантійської традиції», – констатував він [9].

УРП відзначала, що насправді церковні провідники тільки говорять про усупільнення церкви. Відзначено, що у християнській суспільній земельній програмі можна знайти все, тільки не «християнський соціалізм»: клерикальну програму, лайку «на обрізаних і необрізаних» капіталістів, кривonosних бандитів і т. д. «Чи се ж має бути програма релігійна і християнська?» – риторично запитували представники УРП [9].

Обурення радикалів викликав факт домінантного становища РКЦ, адже у статті 114 Конституції Другої Речі Посполитої (1921) передбачалося, що РКЦ буде керуватися власними законами. Однак відносини між державою і церквою в подальшому мали бути врегульовані спеціальним конкордатом з Ватиканом [22, с.100–101], який, власне, і був підписаний 10 лютого 1925 року і забезпечив католицькій церкві широку автономію.

Також соціалісти-радикали нещадно критикували єпископів ГКЦ, з одного боку, за сприяння утискам православної церкви, а з другого – за відсутність підтримки національно-культурних процесів у краї. «Де є 1% платні й доходи не тільки священиків, але й єпископів? Де є жертви на «Рідну Школу» єпископів Хомишина й Коциловського й митрополита Шептицького?», – запитували соціалісти-радикали [13, с.2]. УСРП констатувала, що тільки А. Шептицький («коли б існував у нього принцип національної карності») міг би платити заробітню платню усім учителям львівських народних шкіл. «Ми мусимо розвіювати клерикальну легенду про патріотизм «князів церкви!» – з обуренням писала соціалістично-радикальна преса. «Як то? Робітник дає жертву на «Рідну Школу!» Селянин дає жертву на «Рідну Школу!» А «князі церкви» – єпископи й митрополити не дають на «Рідну

Школу» нічого» [13, с.2]. Інші ліві партії, за винятком комуністів, також підходили до питання релігії з позицій віротерпимості. Українська партія праці (УПП) констатувала, що виступає противником: нахабної пропаганди одного віросповідання на шкоду другому; віросповідної боротьби, яка, по-перше, національно і політично роздвоїла би український народ та, по-друге, унеможливила успішну боротьбу «за краще завтра цілого народу» [6, с.1].

Проте, як було й з УСРП, різкий осуд членів УПП викликали священнослужителі ГКЦ. Члени партії наголошували, що не «цопнуть-ся» перед боротьбою зі священниками, які, виконуючи свої душпастирські обов'язки, будуть «робити політику», а саме будуть: поборювати в церкві якусь партію або якусь партію хвалити; зневажати парафіян за те, що вони читають не милу йому газету; відмовлятися здійснювати релігійні обряди за те, що голосував не так, як він «приказував» [6, с.1].

УПП відзначала, що сподівалися, що їх підтримають ті священники («бодай не будуть проти нас проповідувати з піною на устах, і наших прихильників не будуть злочинно гнобити»), які: хочуть удержати силу тої віри, якій вони служать; не хочуть занепаду власної церкви; хочуть, щоби вірні їх шанували; не хочуть, щоби в духовенстві народ «добачував свого ворога» [6, с.1]. Таким чином, для партійців не було дивним, що «майже загалом духовенства» не тільки виступив проти УПП, а й проти неї «став баламутити народ». Партійці наголошували, що окремі священнослужителі протидіяли партії «дуже нечесними способами», злочинно використовуючи свою душпастирську владу: в церковних братствах, проповідях, при сповіді та й загалом «при виконанню всіх душпастирських обов'язків» [6, с.1].

УПП переконувала свій електорат у тому, що священники «не повинні ніколи йти в політиці проти волі народу, вносити політичний роздор і надуживати духовної одежі («горе священикові, котрий засукавши руки до політики стане хто зна з яких причин проти того чого хоче увесь народ і запряжеться в ярмо проти народної партії»). Такою політикою, наголошувала УПП, він роздвоїть людей у своїй парафії, підірве авторитет церкви («підкопає повагу церкви і свою власну»), і загалом «наробить народові багато шкоди і взагалі викопає між народом та собою непрохідну пропасть» [7, с.1].

Щодо ГКЦ УПП переконувала, що не буде мовчати, коли чужі сили запрягають католицьку церкву («як народню суспільну установу») до «воза своїх ріжних інтересів і поганяють як хочуть». Більше того, наголошували представники УПП, не можна мовчати, коли «чужі сили упосліджують наш народ під оглядом церковних свобод, коли заводять у національно-церковнім життю повний застій і мертвечину, коли з української католицької церкви в Гали-

чині роблять знаряддя своєї політики» [7, с.1].

УПП, як і соціалісти-радикали, критикувала утворення православної церкви під патронатом Польської влади («таке «польське» православ'я для українців у Галичині тепер шкідливе, бо його ширять під опікою поляків москвофільські батюшки, які кажуть, що українці і росіяне, то всьо равно»). Православними є брати-українці за Збручем, проте православ'я, яке поширюється у нас, не має нічого спільного з тим українським народним православ'ям («на Україні є самостійна (автокефальна) українська церков з митрополитом Борецьким на чолі») [8, с.1].

Лідери партії відзначали, що «так само не є це православ'я в Польщі тим самим православ'ям, яке ісповідують москалі. На чолі їх православної церкви стоїть тепер митрополит Сергій, і від тої церкви відірвався митрополит православних у Польщі... Цю православну церкву під Польщею московський патріарх називає еретичною. Так само її називає і українська православна церков за Збручем, яка від московської не є залежна» [23, с.1].

Підсумовуючи, УПП констатувала, що духовенство, яке поширює православ'я в Галичині, хоче зробити із селян православних тільки для того, щоб згодом «поробити їх москалями». Коли ж побачимо, яка справжня мета пропаганди православ'я в Галичині, то мусимо визнати, що український націоналізм і ті, хто не хоче «схід Європи віддати назад в руки царських посіпаків і чорносотенних звірів», повинні поборювати «шкідливу» пропаганду [23, с.1]. Комуністичні сили Західної України в умовах польського владного режиму сповідували атеїстичні переконання, проте через переслідування владою не могли поширити свої ідеї серед населення регіону. Більше того, комуністи були змушені визнати, що відповідно до листа відділу агітації і пропаганди ЦК КПЗУ до всіх парторганізацій про завдання партосвіти від 3 листопада 1924 року, одним із найголовніших завдань партії у сучасних умовах було піднесення партійної свідомості, поглиблення марксистського світогляду в її рядах.

У 1925 році КПЗУ посилила «зв'язки з мамами» і створила всі необхідні умови для «по-

глиблення марксистської свідомості її членів». «Політика пролетаріату є науковою політикою, – відзначали комуністи. – Спирається вона на законах, що кермують суспільством, законах, які відкрив нам К. Маркс. Без вивчення тих законів, без вивчення марксизму не може бути мови про здібність партії руководити політикою пролетаріату і відповідати за успіх класової пролетарської боротьби. Оволодіти зброєю марксизму – мусить стати одним з найголовніших завдань найближчої нашої роботи» [27, арк.9]. Проте наголосимо, що В. Ленін у праці «Соціалізм і релігія» відзначав, що релігія має бути оголошена приватною справою, державі не повинно «бути діла» до релігії, а релігійні громади повинні бути зв'язані з державною владою. Кожен повинен бути цілком вільний сповідувати яку завгодно релігію або не визнавати ніякої релігії, тобто бути атеїстом, «яким і буває звичайно кожен соціаліст» [17, с.133].

Висока релігійність населення Західної України, незначні впливи комуністичних сил на суспільно-політичні процеси не дозволили КПЗУ, Сель-Робу реалізувати програмні положення у церковно-релігійній сфері. До того ж, церква також поборювала поширення комуністичних ідей у Галичині.

Зокрема, в енцикліках Пія XI про комунізм ішлося про потребу боротьби з цією ідеологією. Гаслом польського єпископату у 1937–1938 роках стало: «Католицькі засади суспільства – підстава соціальної перебудови світу» [31, с.83]. Практична діяльність церкви полягала в розповсюдженні папських енциклік, католицьких книжок та брошур, антикомуністичних листівок [35, с.11].

Висновки. Ставлення української/неукраїнської лівиці до релігії, церкви, християнських партій було доволі критичним, що пояснюється впливом марксистських ідей та ідеологічною специфікою лівих партій. Проте (на відміну від КПСГ, КПЗУ, Сель-Робу) УРП-УСРП, менше – УПП доволі толерантно ставилися до релігії, визнавали її позитивне значення в житті українського народу. Значно більше критики адресувалося священнослужителям та християнським партіям, що пояснюється їхнім негативним ставленням до української лівиці упродовж міжвоєнного періоду ХХ століття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бачинський Ю. Гльосси / Ю. Бачинський. – Львів : наклад. ред. «Іскри», 1904. – 142 с.
2. Бачинський Ю. Україна irredenta / Ю. Бачинський. – 3-тє вид. – Берлін : Вид-во Української Молоді. – 1924. – XXVI + 237 с.
3. Беґей І. Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник / Ігор Беґей. – Київ, 2001. – 256 с.
4. В ім'я власної сили і волі // Громадський голос. – 1930. – 6 вересня. – С. 1.
5. Васюта І. Політична історія Західної України (1918 – 1939). – Львів, 2006. – 312 с.
6. Віз і перевіз. УПП і духовенство // Праця. – 1928. – 8 квітня. – С. 1.
7. Владики своє, а священники своє // Праця. – 1928. – 26 лютого. – С. 1.
8. Гей, до школи, школярі! // Праця. – 1928. – 26 серпня. – С. 1.
9. Горбачик О. Громадсько-політична та наукова діяльність Матвія Стахівця (1895–1978) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Горбачик О. ; Нац. ун-т «Остроз. акад.». – Острог, 2013. – 19 с.

10. Духовенство і Україна // Громадський голос. – 1923. – Ч. 7–8. – С. 3.
11. Жерноклеєв О. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.) / О. Жерноклеєв. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2006. – 536 с.
12. Зашкільняк Л. Україна-Польща в ХХ столітті: від конфліктів до порозуміння / Леонід Зашкільняк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип.17. – Львів, 2008. – С.13–18.
13. Клерикали і «Рідна Школа» // Громадський голос. – 1927. – Ч. 65. – С. 2.
14. Коберський К. За єдність у трудовому народі. Львів: Накладом видавничої кооперативи «Громада», 1928. – 24 с.
15. Коберський К. Національна ідея. Звідки вона взялася і до чого змагає К. Коберський, В. Левинський. – Львів: Накладом «Самоосвіти», 1937. – 33 с.
16. Красівський О. Галичина у першій чверті ХХ ст. Проблеми польсько-українських стосунків / Орест Красівський. – Львів, 2000. – 416 с.
17. Ленін В. Соціалізм і релігія / В. Ленін // Повне зібрання творів. – Т. 12. – К.: Політвидав України, 1970. – 539 с.
18. М. С. 950-ліття християнства України / М. С. // Громадський голос. – 1938. – 2 липня. – С. 2.
19. М.С. Віра у велич нації / М. С. // Громадський голос. – 1937. – 1 травня. – С.2.
20. М.С. Поміч у нас / М. С. // Громадський голос. – 1938. – 28 жовтня. – С.2.
21. Макух І. На народній службі. Спогади / Іван Макух. – Дітройт, 1958. – 423 с.
22. Пилипів І. Греко-Католицька Церква в суспільно-політичному житті Галичини (1918–1939) / І. Пилипів. – Тернопіль, 2011. – 440 с.
23. Релігійна боротьба // Праця. – 1928. – 30 вересня. – С. 1.
24. Релігійне замішання на Волині // Громадський голос. – 1934. – Ч. 21. – С. 6.
25. Франко І. Радикали і попи / І. Франко // Громадський голос. – 1925. – Ч. 39. – С. 4.
26. Франко І. Радикали і релігія / І. Франко // Громадський голос. – 1925. – Ч. 34. – С. 4.
27. ЦДАГО України, ф. 6, оп. 1, спр. 94.
28. Швагуляк М. Польсько-українська конфронтація на зламі 20–30-х років ХХ ст.: проблеми історіографії / Михайло Швагуляк // Проблеми слов'янознавства. Міжвідомчий науковий збірник. – Львів, 1996. – Вип.48. – С.53–62.
29. Юродивий. Слово правди о наших політичних партіях / Юродивий // Будучність. – 1899. – Ч. 8. – С. 5–6.
30. Brzoza Cz. Ukraińcy w izbach ustawodawczych Drugiej Rzeczypospolitej / Czesław Brzoza // Ukraińskie tradycje parlamentarne. XIX–XX wiek. – Kraków, 2006. – S.185–208.
31. Głos Akcji Katolickiej archidiecezji Lwowskiej. – Rok III. – Październik – grudzień. – Lwów, 1937.
32. Mędrzecki W. Druga Rzeczpospolita w historiografii polskiej po 1989 roku / Włodzimerz Mędrzecki // Historycy Polscy i Ukraińcy wobec problemów XX wieku. – Krakow, 2000. – S. 11–20.
33. Szumiło M. Antoni Wasynczuk (1885–1935). Ukraiński działacz narodowy i polityk / Mirosław Szumiło. – Lublin, 2006. – 147 s.
34. Tomczyk R. Ukraińska Partia Radykalna w II Rzeczypospolitej. 1918–1926 / Ryszard Tomczyk. – Szczecin, 2007. – 284 s.
35. Wobec nowego hasła // Głos Akcji Katolickiej archidiecezji Lwowskiej. – Rok IV. – Styczeń. – Lwów, 1938. – S. 11.
36. Zaporowski Z. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Działalność posłów, parlamentarne koncepcje Jozefa Pilsudskiego, mniejszości narodowe / Zbigniew Zaporowski. – Lublin, 1992. – 265 s.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2015

REFERENCES:

1. *Bachyns'kyi Yu.* Hl'ossy (Hlossy). – L'viv : naklad. red. «Iskry», 1904. – 142 p.
2. *Bachyns'kyi Yu.* Ukrayina irredenta (Ukraine irredenta). – Berlin : *Vyd-vo Ukrayins'koyi Molodi.* – 1924. – XXVI + 237 p.
3. *Behey I.* Yulian Bachyns'kyi: sotsial-demokrat i derzhavnyk (Julian Ermakov, social democrat and statesman). – Kyiv, 2001. – 256 p.
4. V im'ya vlasnoyi syly i voli (In the name of their own strength and will) // *Hromads'kyi holos.* – 1930. – 6 veresnya. – P. 1.
5. *Vasyuta I.* Politychna istoriya Zakhidnoyi Ukrayiny (1918 – 1939) (Political History of Western Ukraine (1918 - 1939)). – L'viv, 2006. – 312 p.
6. Viz i pereviz. UPP i dukhovenstvo (Woz and transported. SCP and clergy) // *Pratsya.* – 1928. – 8 kvitnya. – P. 1.
7. Vladyky svoje, a svyashchenyky svoje (His Bishop and his priests) // *Pratsya.* – 1928. – 26 lyutoho. – P. 1.
8. Hey, do shkoly, shkolyari! (Hey, school, school!) // *Pratsya.* – 1928. – 26 serpnia. – P. 1.
9. *Horbachyk O.* Hromads'ko-politychna ta naukova diyal'nist' Matviya Stakhiva (1895–1978) (Socio-political and scientific activity Stakhiv Matthew (1895-1978)). – Ostroh, 2013. – 19 p.
10. Dukhovenstvo i Ukrayina (Clergy and Ukraine) // *Hromads'kyi holos.* – 1923. – Part 7–8. – P. 3.
11. *Zhernohleyev O.* Natsional'ni sektsiyi avstriys'koyi sotsial-demokratiyi v Halychyni y na Bukovyni (1890–1918 rr.) (The national sections of the Austrian Social-Democracy in Galicia and Bukovina (1890-1918 gg.)). – Ivano-Frankivs'k : *VDV TsIT,* 2006. – 536 p.

12. *Zashkil'nyak L.* Ukraina-Pol'shcha v KhKh stolitti: vid konfliktiv do porozuminnya / Leonid Zashkil'nyak (Ukraine-Poland in the twentieth century: from conflict to reconciliation) // *Ukrayina: kul'turna spadshchyna, natsional'na svidomist', derzhavnist'*. – Vyp.17. – L'viv, 2008. – P.13–18.
13. Klerykaly i «Ridna Shkola» (Clerics and «Mother School.») // *Hromads'kyy holos*. – 1927. – Part 65. – P. 2.
14. *Kobers'kyy K.* Za yednist' u trudovomu narodi (For the unity of working people). L'viv: Nakladom vydavnychoyi kooperatyvy «Hromada», 1928. – 24 p.
15. *Kobers'kyy K.* Natsional'na ideya. Zvidky vona vzyalasya i do choho zmahaye K. Kobers'kyy, V. Levyns'kyy (The national idea. Where it came from and what Kobersky Fight K., W. Lewinski). – L'viv: *Nakladom «Samoosvity»*, 1937. – 33 p.
16. *Krasivs'kyy O.* Halychyna u pershiy chverti XX st. Problemy pol's'ko-ukrayins'kykh stosunkiv (Galicia in the first quarter of the XX century. Problems of Polish-Ukrainian relations). – L'viv, 2000. – 416 p.
17. *Lenin V.* Sotsializm i relihiya (Socialism and religion) // *Povne zibrannya tvoriv*. – Vol. 12. – K.: *Polityvdav Ukrayiny*, 1970. – 539 p.
18. *M. S.* 950-littya khrystyanstva Ukrayiny (950th anniversary hrystyanstva Ukraine) // *Hromads'kyy holos*. – 1938. – 2 lypnya. – P. 2.
19. *M.S.* Vira u velych natsiyi (Faith in the greatness of the nation) // *Hromads'kyy holos*. – 1937. – 1 travnya. – P.2.
20. *M.S.* Pomich u nas (Pomich here) // *Hromads'kyy holos*. – 1938. – 28 zhovtnya. – P.2.
21. *Makukh I.* Na narodniy sluzhbi. Spohady (At the national service. Memories). – Dityoyt, 1958. – 423 p.
22. *Pylypiv I.* Hreko-Katolyts'ka Tserkva v suspil'no-politychnomu zhytti Halychyny (1918–1939)(Greek Catholic Church in the political life of Galicia (1918–1939)). – Ternopil', 2011. – 440 p.
23. *Relihiyna borot'ba* (The religious struggle) // *Pratsya*. – 1928. – 30 veresnya. – P. 1.
24. *Relihiyne zamishannya na Volyni* (Religious confusion in Volyn)// *Hromads'kyy holos*. – 1934. – Part 21. – P. 6.
25. *Franko I.* Radykaly i popy (Radicals and priests) // *Hromads'kyy holos*. – 1925. – Part. 39. – P. 4.
26. *Franko I.* Radykaly i relihiya (Radicals and religion) // *Hromads'kyy holos*. – 1925. – Part. 34. – P. 4.
27. *TsDAHO* Ukrayiny (Central State Archive of Public Organizations of Ukraine), f. 6, op. 1, spr. 94.
28. *Shvahulyak M.* Pol's'ko-ukrayins'ka konfrontatsiya na zlami 20–30-kh rokiv XX st.: problemy istoriohrafii (Polish-Ukrainian confrontation at the turn of 20-30-ies of XX century .: historiography problems) // *Problemy slov'yanoznavstva. Mizhvidomchyy naukovyy zbirnyk*. – L'viv, 1996. – Vyp.48. – P.53–62.
29. *Yurodyvyy.* Slovo pravdy o nashykh politychnykh partiyakh (Word of the truth of our politychnykh parties) // *Buduchnist'*. – 1899. –Part 8. – P. 5–6.
30. *Brzoza Cz.* Ukrayincy w izbach ustawodawczych Drugiej Rzeczypospolitej / Czeslaw Brzoza // *Ukraińskie tradycje parlamentarne. XIX–XX wiek*. – Kraków, 2006. – P.185–208.
31. *Głos Akcji Katolickiej archidiecezji Lwowskiej*. – Rok III. – Październik – grudzień. – Lwów, 1937.
32. *Mędrzecki W.* Druga Rzeczypospolita w historiografii polskiej po 1989 roku / Włodzimerz Mędrzecki // *Historycy Polscy i Ukraińscy wobec problemów XX wieku*. – Krakow, 2000. – P. 11–20.
33. *Szumilo M.* Antoni Wasynczuk (1885–1935). Ukraiński działacz narodowy i polityk / Mirosław Szumilo. – Lublin, 2006. – 147 p.
34. *Tomczyk R.* Ukraińska Partia Radykalna w II Rzeczypospolitej. 1918–1926 / Ryszard Tomczyk. – Szczecin, 2007. – 284 p.
35. *Wobec nowego hasła* // *Głos Akcji Katolickiej archidiecezji Lwowskiej*. – Rok IV. – Styczeń. – Lwów, 1938. – P. 11.
36. *Zaporowski Z.* Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Działalność posłów, parlamentarne koncepcje Jozefa Pilsudskiego, mniejszości narodowe / Zbigniew Zaporowski. – Lublin, 1992. – 265 p.

Бегей Ігор Іванович – кандидат політичних наук, доцент
 Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України
 Адреса: 79005, м. Львів, пр. Шевченка, 9
 E-mail: begej@i.ua

Begej Igor Ivanovych – PhD in political science, associate professor
 Lviv institute of banking the University of banking of the National Bank of Ukraine
 Address: 9, Shevchenko Av., Lviv, 79005, Ukraine
 E-mail: begej@i.ua